

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN

OPLEIDING SOCIALE EN CULTURELE ANTROPOLOGIE

“Jongeren *van* de gemEENschap”

Identiteit en identificatie van jongeren met de Sint
Egidius gemeenschap

Professor: J. ZIENKOWSKI

De antropologische studie van de hedendaagse cultuurcontacten

Individuele paper

Academiejaar 2011-2012, semester 2

Amber DIERCKX

Master sociale en culturele antropologie (1ste jaar)

Studentennummer: 0309670

Inhoudsopgave

1. Onderzoeksvraag: thema's en relevantie	2
2. Operationalisering	4
2.1 Participanten	4
2.2 Vragen en interview	6
2.3 Analyse	8
3. De Sint Egidius gemeenschap	9
4. Identiteit en groep	10
4.1 Het concept "identiteit"	11
4.2 Groep en identiteit	14
5. Religie, groep en identiteit	17
5.1 "Christen" zijn	18
5.2 Religie en identiteit	19
6. Conclusie	24
Bibliografie	26
Bijlage	27

1. Onderzoeksvraag: thema's en relevantie.

We gaan in deze paper op zoek naar de impact of implicaties die het behoren tot een religieuze groep, zoals de Sint Egidius gemeenschap, heeft op de identiteit van jongeren aan de hand van interviews. Dit is in een notendop waarover het in de volgende pagina's zal gaan. Maar het is meer dan wat hierboven omschreven staat.

We ontwaren vooreerst twee grote thema's: (groeps)identiteit en religie(uze gemeenschap). Het gebruik van de haakjes geeft meteen aan hoe complex deze thema's zijn en hoe moeilijk ze onder één noemer te vatten zijn. Dit wil zeggen dat de thema's moeilijk af te bakenen zijn. We wagen ons toch aan een poging.

Tot het eerste thema ben ik gekomen op basis van de cursus. Dit was dus een noodzakelijk onderwerp in mijn paper, maar ik vind het ook een erg interessant thema. Om het verder uit te werken is het belangrijk dat we een goede definitie hebben van wat identiteit eigenlijk is. Het is belangrijk dat we ook reeds het groepsaspect meenemen. Ik wil daarbij meteen aangeven dat dit niet noodzakelijk een collectieve identiteit moet zijn. Later zal ik ook de stem van de jongeren laten weerklinken die duidelijk aangeven dat identiteit voor hen iets individueels is. Waar het collectieve een rol in speelt, maar niet bepalend is. Het groepsaspect voert ons naar het tweede hoofdthema. Zoals we later nog zullen argumenteren is religie vaak onlosmakelijk met een groep of gemeenschap verbonden. De groep is inherent aan religie, vandaar dit thema.

In mijn bachelor Sociologie ben ik reeds meerdere malen geconfronteerd en op zoek gegaan naar de rol van religie in onze maatschappij. Ze zit in

een erg paradoxale situatie. Jarenlang heerste de mening dat religie geen lang leven meer beschoren zou zijn. Men proclameerde meermaals haar nakende einde. Men ontwikkelde in deze context de secularisatietheorie die de dalende religieuze participatie en beleving van een wetenschappelijke grondslag moest voorzien. Maar alle voorspellingen van grote en minder grote denkers ten spijt, lijkt de hedendaagse samenleving deze ideeën in de praktijk te contesteren. Religie blijft wel bestaan. Daarom ben ik erdoor gefascineerd. Het lijkt verouderd, maar blijft toch steeds actueel. Bovendien vind ik een religieuze overtuiging en behoren toe een religieuze groep mooi en een enorme uitdaging. Dat brengt me bij een laatste opmerking die ik moet maken bij de ‘notendop’ die ik hierboven vaststelde.

Ik sprak over de interviews die de data voor dit werk vormen. Maar daarnaast en in de achtergrond van de interviews speelt een diepere kennis van de context van de Sint Egidius gemeenschap. Ikzelf heb de afgelopen jaren deel uitgemaakt van de gemeenschap. Ik was geen erg trouwe aanhanger en het laatste jaar is mijn engagement tot een quasi nulniveau teruggevallen. Toch zou men kunnen stellen dat er een zekere participerende observatie in de data zijn geslopen. De interviews verlaten zich in grote mate op de kennis die ik daarmee verworven heb; en wel op twee manieren. Ten eerste heb ik mijn ideeën over de gemeenschap gebruikt bij het opstellen van de vragen. Ten tweede was ik vertrouwd met het taalgebruik dat door de participanten gehanteerd werd in verband met de gemeenschap en haar gebruiken.

Hoe ik mijn kennis van de gemeenschap en haar leden verder heb aangewend wordt uitgelegd in het tweede hoofdstuk dat handelt over de

operationalisering. Een derde hoofdstuk legt vervolgens kort uit wie en wat de gemeenschap van Sint Egidius zijn. We gaan verder met een vierde hoofdstuk dat het eerste thema omtrent identiteit en groepsidentiteit behandelt. Het vijfde hoofdstuk gaat dan verder op het tweede thema dat ik hierboven naar voren heb gehaald. Het gaat na in welke mate religie als groepsvormende en identiteitsvertrekkende institutie of macht kan werken en hoe dit geëvolueerd is. We gaan ook na of de Sint Egidius -jongeren deze theoretische ideeën aanhalen en steunen. In het zesde hoofdstuk tracht ik een conclusie te vormen over mijn bevindingen. Het haalt bovendien nog enkele extra onderwerpen aan die tijdens de interviews opvielen, en die me verrast hebben, maar wel relevant leken met betrekking tot identiteit(svorming).

2. Operationalisering

In dit hoofdstuk bespreek ik hoe ik te werk ben gegaan. Ten eerste leg ik uit hoe ik aan mijn participanten gekomen ben. Ten tweede geef ik wat toelichting bij de vragen(lijst) en het verloop van de interviews. Ten derde leg ik kort uit hoe ik met de analyse aan de slag ben gegaan.

2.1 Participanten

Ik ben bekend met de jongeren van de Sint Egidius gemeenschap. Ik ben er namelijk zelf een geweest. Dit feit had voor- en nadelen. Een voordeel was dat ik geen nood had aan gate-keepers. Ik kon deze rol gedeeltelijk zelf invullen. Via Facebook had ik namelijk heel wat contacten met verscheidene jongeren. Dat leverde echter twee nadelen op. Ik heb slechts

contacten met een beperkt deel van de jongeren die participeren in de activiteiten van de gemeenschap. Ik heb dus met mijn Facebook-oproep ook niet alle jongeren bereikt; al heb ik al de jongeren die ik kende wel gevraagd om mijn vraag te verspreiden – ik denk niet dat het gebeurd is. Dat ik de jongeren die ik aanschreef kende was ook niet altijd voordelig. Enerzijds waren de eerste stappen van het onderzoek wel makkelijker. Er bestond reeds een zekere vertrouwdheid met elkaar, waardoor “kennismaking” kon worden overgeslagen. Anderzijds ontstond er tijdens het gesprek ook een groot zelfbewustzijn bij de geïnterviewden. Sommigen beseften dat ze meer en intiemere dingen vertelden dan ze in de gewone relatie tussen kennissen of vrienden, die we normaal gezien hanteren, zouden vertellen. Bovendien bleven enkele zaken onbesproken doordat men veronderstelde dat ik het reeds wist of de redenen al kende. Een erg duidelijk voorbeeld hiervan vinden we in het interview met Eva. Op de vraag hoe ze bij de gemeenschap is terecht gekomen antwoordt ze “Euh, door u!” gevolgd door luid gegiechel.

Door het werken met via Facebook voor een oproep tot participatie blijft de situatie erg vrijblijvend. Ook is de situatie een beetje onpersoonlijk op die manier omdat men zoveel oproepen krijgt. Bovendien is de mogelijkheid om ze te negeren erg groot. Omdat het een oppervlakkige omgeving is, is er weinig sociale of andere ‘druk’ aanwezig om toch de moeite te doen te reageren of aan het onderzoek te participeren. Het contact verliep nogal stroef met enkele bereidwillige jongeren. Op die manier ben ik wel enkele interview misgelopen, geloof ik. Ik denk wel dat ik uiteindelijk op deze manier de meest geëngageerde participanten heb

bereikt. Omdat het onderwerp ze boeide, of – en ik denk vooral deze laatste reden – omdat ze het mij gunde.

Die laatste veronderstelling geeft aan welke participanten ik uiteindelijk heb bereikt en geïnterviewd. Ik heb vier interviews gedaan. De jongeren zijn tussen de 19 en ongeveer 24 jaar en komen van verschillende achtergronden. Ik kende ze allemaal al iets beter dan de oppervlakkige kennis van hun naam. Toch was ik niet of minder vertrouwd met hun ideeën omtrent het religieuze en de groep. De namen die ik in de tekst zal hanteren zijn pseudoniemen en niet de echte namen van de participanten.

2.2 Vragen en interview

Ik heb voor mezelf een gestructureerde vragenlijst opgesteld. Niet met de bedoeling om ze helemaal te volgen, maar om de grote lijnen van het interview vast te leggen en om me op te vangen indien ik overweldigd zou worden door de antwoorden of de situatie. Daarbij kan het een steun zijn wanneer het gesprek vast loopt of niet in de diepte gaat. In principe krijgen de geïnterviewden deze vragen ook niet te lezen. De vragenlijst wordt wel vooraf gegaan door een korte uitleg die het onderzoek en mijn verwachtingen voor het interview een beetje uiteen zet. Bovendien wordt in die uitleg vermeld wat de “rechten” zijn van zij die worden geïnterviewd. In bijlage heb ik die toelichting en vragenlijst toegevoegd. Het geeft natuurlijk niet juist weer wat ik heb gezegd, maar het geeft een idee.

Naast de grote vragen in de vragenlijst heb ik tussen haakjes nog wat extra vragen, verduidelijkingen of aandachtspunten geschreven. De extra vragen dienden om in de diepte te graven wanneer de participant niet uit

zichzelf de diepte in ging. Verduidelijkingen leggen de richting die ik met mijn vraag uit wil wat verder bloot. Ze kunnen ook verduidelijken wat de antwoord mogelijkheden zijn, de verschillende richtingen die een antwoord uit kan gaan. Dit kan nodig zijn wanneer de participant de vraag niet begrijpt. Verduidelijking was vaak nodig. Dit kan het gevolg zijn van slechte vraagstelling, maar ook van de onzekerheid van de participanten en hun wil om een ‘goed’ antwoord te geven. De aandachtspunten tot slot zijn eigenlijk meer voor mezelf. Ze maken me er op attent welke mogelijkheden er zijn om een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag. De aandachtspunten merken ook reeds een eerste stap naar analyse op. Ze tonen bij de vraag het analytische nut van die vraag.

Ik denk wel dat ik met erg directe vragen werk. En tegelijk zijn ze nogal vaag. De vragen zijn direct omdat ze meteen naar de essentie peilen. Ze gaan rechtstreeks naar het onderwerp van deze paper en naar wat ik weten wil. Ze zijn dus meteen een aanval op de privacy van de participanten. Om die reden heb ik aan het einde van het interview de participanten de mogelijkheid gegeven om mij vragen te stellen. Na het afzetten van de dictafon, heb ik zo nog enkele erg interessante gesprekken gevoerd.

Toch zijn de vragen ook vaag. Dat is omdat ik getracht heb de vragen ze open mogelijk op te stellen. Om zoveel mogelijk antwoorden mogelijk te houden en zo weinig mogelijk de geïnterviewden te beïnvloeden. Ik heb echter gemerkt dat tijdens het interview zelf die openheid soms wat verdwijnt. Dit komt misschien ook door de vaagheid van de vragen. Voor sommige participanten waren deze namelijk te onduidelijk, waardoor ik extra uitleg ging geven. Daardoor verviel een deel van de openheid van de vooropgestelde vragen; bijvoorbeeld doordat ik voorbeelden ging geven.

2.3 Analyse

Ik heb de interviews kunnen opnemen. Zo moest ik tijdens het gesprek weinig opschrijven en kon ik erg actief luisteren. Voor de analyse heb ik ook met die opnames gewerkt – er is een opname die niet helemaal duidelijk is. Ik heb geen woordelijke transcriptie van de interviews gemaakt. Het beluisteren heb ik zowel tussendoor als bij de theorie gedaan. Daarmee wil ik zeggen dat ik het enerzijds los van een theoretische achtergrond heb beluisterd, waarbij ik me door nieuwe thema's kon laten verrassen. Anderzijds ben ik op zoek gegaan naar hoe de theorie door de participanten werd verwoord.

In de vooropgestelde vragenlijst kwamen ongeveer drie thema's aan bod: algemene identificatie, religieuze identificatie en de Sint Egidius gemeenschap. Na het beluisteren en na elk interview kwamen er echter nieuwe vragen in me op en nieuwe thema's naar boven. Het is dan ook jammer dat ik de participanten geen tweede maal heb kunnen interviewen. Daar zou ik nog extra vragen hebben kunnen stellen die door andere geïnterviewden naar voren werden geschoven. Bovendien zou ik nog wat verduidelijking kunnen vragen bij enkele antwoorden. Een tweede interview lijkt me dus interessant, maar ook een groepsgesprek kan naar interessante antwoorden en inzichten leiden. Zo worden bovendien dezelfde thema's door alle participanten aangesneden en kunnen ze ook elkaar weerwoord bieden. Dit was echter in de korte tijdsspanne niet mogelijk.

3. De Sint Egidius gemeenschap

De Sint Egidius gemeenschap is een katholieke lekenbeweging die zich wereldwijd inzet voor de zwakkeren in de samenleving. De gemeenschap ontstond in Rome in 1968 waar enkele studenten zich wilden inzetten voor (kans)arme kinderen. Andrea Ricardi, de stichter, en enkele vrienden lieten zich door de handelingen van de Apostelen en Franciscus van Assisi inspireren en richtten de “Scuola popolare”, de “bijschool” in waar ze kinderen met huiswerk hielpen. Ondertussen is de gemeenschap internationaal uitgegroeid en actief in meer dan 70 landen.

In België werden in 1985 Hilde Kieboom en haar vrienden geïnspireerd door de Romeinse Andrea Ricardi. Ze bouwden zo vanuit Antwerpen de Sint Egidius gemeenschap uit. Die ondertussen ook actief is in Brussel, Luik en een heel klein beetje in Gent. Er is een erg actieve jongerenwerking.. Vanaf ongeveer 15 jaar kan men zich als jongere op verschillende manieren voor de gemeenschap inzetten. De meeste engageren zich in de *School van Vrede*. Dit is de bijschool van vroeger waar nog steeds kinderen met hun huiswerk worden geholpen. Alle geïnterviewden zijn ooit als begeleider of “grote” in die “scholen” begonnen. Twee van hen zijn er nog erg actief, Maarten en Julia. Een derde geïnterviewde, Nicolas is in de bejaardenwerking gestapt. Hij bezoekt eenzame bejaarden en helpt mee in *Simeon en Hanne*. Dit zijn enkele appartementen van de gemeenschap waar bejaarden begeleid samenwonen. De vierde participant, Eva, ten slotte begeleidt de *Friends*. Dit zijn jongeren tussen ongeveer 12 en 15 jaar oud die bejaarden bezoeken in nabijgelegen tehuizen en er “feesten” organiseren om op die manier trachten de

eenzaamheid weg te nemen of te verzachten. Verder komen de jongeren samen op jongerendagen, voor het jongeregebod of om samen te eten.

Het idee achter de gemeenschap is dus door maatschappelijk engagement vanuit een christelijke visie trachten de wereld te verbeteren. En dit in een tijd waar het christendom een nieuwe weg naar de maatschappij moet vinden. De gemeenschap is daarbij essentieel. Dat kan je reeds merken in het woordgebruik dat men omtrent de Sint Egidius gemeenschap hanteert. De oorspronkelijke naam was simpelweg “La Comunità”. Ten tijde van de oprichting werd dit echter te sterk verbonden met het communisme waar door “Sant’Egidio” werd toegevoegd naar de heilige van het kerkje dat ze van de paus ter hun beschikking gekregen hadden. Maar ook nu nog wordt onder de leden over “de gemeenschap” gesproken. “De” is daar een belangrijk onderdeel van. Net zoals de jongeren van de Sint Egidius gemeenschap dat doen zal ik verder in de paper over “de gemeenschap” spreken of Sint Egidius/Sant’Egidio afkorten met “SE”.

4. Identiteit en groep

We zijn er in het eerste hoofdstuk min of meer van uitgegaan dat de groep een bijdrage vormde aan de identiteit van een individu. In dit vierde hoofdstuk bekijken we wat de theorie over dit verband te zeggen heeft. We gaan ook na wat de SE jongeren hierover denken. We formuleren eerst een definitie van “identiteit” en kijken welke rol een groep daarin krijgt toebedeeld. Vervolgens bekijken we hoe een groep als identiteitsverstrekker werkt.

4.1 Het concept “identiteit”

Het concept “identiteit” heeft recent vele veranderingen ondergaan merkt Sökefeld (1999: 417) op. Dit is ook te wijten aan de veranderingen die onze maatschappij doormaakte. De postmoderne maatschappij waarin we leven wordt gekenmerkt door een hoge graad van pluraliteit en individualisme. Een identiteit wordt zo voor elk individu dynamisch en variabel (Rimskii, 2010: 21). Eva geeft dit aan in haar antwoord op de vraag wie belangrijk is voor haar identiteit: *“Dat hangt, kan ik zeggen, eigenlijk van periode tot periode af. Er was een periode dat ik hier heel betrokken was enzo; en dat ik dacht ... dat ik mijn voorbeelden ook hier wat naar spiegelde: ik wil later ... ik wil dezelfde waarden in mijn leven. Maar nu door mijn schoolwerk kom ik hier veel minder en zie ik dat het verandert. Ik ben meer thuis, ook omdat mijn familie veel helpt, mijn ouders vooral (...) en dan merk ik gewoon dat ik meer naar mijn ouders ga refereren.”*

Hoewel in de psychologie het idee heerst dat identiteit vast komt te liggen op een bepaalde leeftijd (net na de kindertijd), stelt Sökefeld toch dat het “self” variabel is geworden; in zijn woorden: *“fragmented, essentially fluid and many-sided (Sökefeld, 1999: 417).”*

Maarten: *“We hebben nu zo in de les van sociologie zoiets gezien van een gefragmenteerd mens, en ik herkende me daar zo heel erg in. Ik vind het leuk om zo’n beetje van dit te zien en een beetje van dat. Maar echt in één bepaald ding mij settelen vind ik niet leuk en ... euhm... het klinkt misschien wat raar, maar ik heb zo het gevoel dat als ik een beetje van dat en een beetje van dat dan voel ik mij meer gelukkig. Dan heb ik het gevoel dat ik er misschien meer kan uithalen.”*

Dit geldt natuurlijk voor het concept dat men aan “de Westerse mens” toeschrijft. En daar zijn verschillende termen met verschillende invulling voor gebruikt. Het concept “self” vormt de basis in het werk van Sökefeld (1999). Hij maakt van “identiteit” de actievare kant van het zelf, die acties onderneemt en interacties aangaat. Het onderscheid is me niet altijd duidelijk en verschilt afhankelijk van de geraadpleegde auteur geeft hij ook zelf aan. Ik heb dus gekozen de term “identiteit” te gebruiken die een beetje de verschillende concepten overlapt. Bovendien was dit duidelijker naar de participanten die het concept “zelf” voornamelijk kennen uit de lessen godsdienst in het secundair. Het concept “identiteit” is bovendien sterker geïntegreerd in het niet-academische taalgebruik, waardoor de geïnterviewden zich een idee konden vormen van mijn vraag naar hun “identiteit”.

Dit betekent niet dat een definitie van identiteit niet nodig is. Omdat Sökefeld met verschillende termen en verschillende paradigmatische ideeën werkt, stel ik de definitie volgens Rimskii (2010) voor:

“Identity is the state of the individual’s consciousness in which, on the basis of the aggregate set of personal characteristics, one knows oneself, one recognizes the stability of one’s own personality, one separates oneself from the surrounding reality, and one determines one’s membership in a particular social group and, conversely, acknowledges the impossibility of belonging to other social groups. For individuals, identities are sources of meanings, values, and reasons for the social actions they perform. Identity is determined by many aggregate characteristics of personality that are of a biological, psychological, social, and cultural nature (Rimskii, 2010: 12)”

We zien dat de groep en lid zijn een belangrijk onderdeel zijn van identiteit. Hij stelt daarbij wel dat er slechts één zulke groep voor elk individu kan bestaan omdat ze elkaar uitsluiten. We zagen echter in de vorige alinea's dat de pluraliteit is toegenomen, wat deze stelling zou ontkrachten. Anderzijds werk ik specifiek rond de SE gemeenschap, waardoor ik me dus inderdaad tot een groep beperk. We merken in de definitie ook "actie" op. We zullen later inderdaad zien dat de praktijk voor de jongeren erg belangrijk is.

Bij deze definitie merkt Rimskii (2010) ook op dat identiteit slechts tot stand komt door een proces van identificatie. De geïnterviewde jongeren duiden ook zeker op dat procesmatige.

Julia: "Ik denk vooral in het begin dat ge telkens opnieuw de keuze moet maken om iets te doen voor de armen, en eigenlijk meer gaat voor uw vrienden (...) maar na een tijd -ja- is dat niet echt bewust, maar wordt ge daar zo ingerold (...) ik denk dat het toch wel moet groeien"

Maarten: "... eigenlijk ben ik dan zo stap voor stap, een jaar later, (na het eerste contact) bij de gemeenschap gekomen" Hij zegt ook dat er tijd nodig is om ergens toe te behoren. *"Tegenover hen (noemt enkele voorbeelden van jongeren die al vanaf jonge leeftijd bij de gemeenschap zijn) ben ik nog maar een broekie (lacht)."*

Rimskii (2010) stelt dat hierbij het belang van de groep duidelijk wordt, want het is daarmee dat het identificatieproces op gang komt.

Nicolas: "Identiteit is denk ik iets dat je misschien vormt in een groep. Alle ik denk om u identiteit te kennen moet ge sowieso eerst in een groep ... bij zijn ... of ooit in een groep ... geweest. Anders kunt gij onmogelijk een identiteit zijn."

In de volgende paragraaf zullen we de rol van de groep bij de identiteitsvorming bespreken..

4.2 Groep en identiteit

Een eerste stap in het aantonen van het verband tussen groep en identiteit brengt ons even terug naar de (post)moderne maatschappij. Wie zien dat daar de grote groepen ten koste van het individualisme gaan. In datzelfde proces zien we ook de eenduidige identiteit verloren gaan. Het lijkt me dan ook dat deze twee met elkaar verband houden. Sökefeld (1999: 428) stelt dit in termen van het individu en de maatschappij. De relatie ertussen is hervormd naar een wederzijdse, dialectische verhouding waarin ze elkaar vormgeven. Zo belanden we weer aan bij het procesmatige, het identificatieproces. Hierbij kunnen we opnieuw Rimskii (2010) citeren:

“It is thanks to identification that individuals are involved in a system of social connections and relations, and they also determine the social groups that are significant to themselves, as a rule on the basis of signs of trust, loyalty, and solidarity with their members (Rimskii, 2010: 14).”

Hiermee geeft hij een eerste manier aan, hoe groepen helpen identiteit vorm te geven. Een gemeenschap is een bron van identiteit in de zin dat elke persoon een plaats en een functie in de omgeving krijgt toebedeeld. Die positie bepaalt sterk wie je bent (Raboteau, 2002: 160). Het vormen van een identiteit gebeurt doorheen de socialisatie van die persoon voor die positie binnen een gemeenschap, meent Kinnvall (2004: 751). Verder heeft één persoon verschillende posities, en dus een fluïde identiteit, afhankelijk van de context waarin hij zich bevindt.

We zouden dit de “interne” bijdrage van een groep aan identiteit kunnen noemen. Daarnaast is er nog een meer externe manier waarop een groep bijdraagt aan het vormen van een identiteit. De regels van een groep en de collectieve identiteit die ze representeren en zo een groepslid onderscheiden van een andere groep kunnen we als “externe” bijdrage benoemen, omdat er een rol is weggelegd voor personen buiten de groep waartoe men behoort. Ik maak hier duidelijk het onderscheid tussen een collectieve identiteit van een groep en de identiteit die elk individu van die groep aan zichzelf toeschrijft. Deze hoeven niet noodzakelijk helemaal met elkaar te overlappen. Bovendien geven de jongeren zelf een erg individuele invulling aan hun identiteit op Julia na.

Julia: “Ik denk wel dat iedereen zijn eigen mening daarover heeft, maar er zijn zeker ook raakvlakken zijn met de mening van iemand anders. Niet honderd procent hetzelfde, maar wel ongeveer. (...) Ik denk dat je door dat je de mening van andere mensen hoort uw eigen mening ook wat gaat bijshaven. Dus op zich maken alle meningen wel de gemeenschap.”

“Hilde (voorzitter SE België) zet een toon in (...) iedereen geeft zijn mening, (...) en dat is allemaal wel ongeveer hetzelfde, maar vanuit een ander standpunt, omdat wij ook allemaal andere dingen doen in de gemeenschap.”

“En dan hoort ge ook van anderen hoe zij daar over denken enzo. En dat vind ik wel belangrijk. En dat bepaalt ergens ook wel hoe ik denk.”

Julia duidt hier op de wisselwerking die ze ervaart tussen de groep en het individu en hoe deze aan elkaar kunnen werken en hoe ze elkaar beïnvloeden en bijstellen. Nicolas stelt het heel anders. Hij heeft in de

gemeenschap ontdekt wat hij niet wil zijn – en dus ook wat hij wel wil zijn. Hij stelt dat hij lid is van de gemeenschap. De gemeenschap is ook zeker christen. Hijzelf wil zich echter niet met het label “christen” identificeren.

Nicolas: *“Het geloof maakt een belangrijk deel van de gemeenschap. Maar... ge ziet dat ook andere mensen lid zijn van de gemeenschap; die niet gelovig zijn of minder gelovig. Maar ik denk wel dat de gemeenschap het zou appreciëren als iedereen actief is in het geloof.”*

Verder geven ook alle 4 jongeren aan dat de gemeenschap heel verschillende mensen herbergt. En dat er niet één duidelijke identiteit bij de groep hoort, hoewel openheid toch onontbeerlijk blijkt en mogelijk de essentie vormt van de collectieve identiteit die bij de SE gemeenschap hoort. Zeker naar de buitenwereld toe.

Eva: *“Mijn vrienden op school, bijvoorbeeld, zeggen soms wel; als ik vertel over het werk dat we doen met de gemeenschap – we zijn ook naar Malawi geweest (voor vrijwilligerswerk) – als ik daar over vertel: “ooh, gij doet altijd zo’n goeie dingen” en dit en dat. Maar ik weet niet of dat is hoe iedereen mij ziet, maar ... ik zou wel graag hebben dat mensen mij zien als iemand die zich inzet voor anderen. Maar ik weet niet ...”*

Julia: *“Ik denk: wij hebben heel veel verschillende mensen in onze gemeenschap. Ik denk niet dat je daar echte een rode draad kunt doortrekken.”*

Ondanks de individuele identificatie duiden de participanten toch ook op het belang van de groep. Kinvall (2004) tracht dit te verklaren door de veiligheid te noemen die een groep in een identiteitsonzekere maatschappij kan bieden. Behoren tot een bepaalde groep impliceert dadelijk dat de verwachtingen en kenmerken van die collectieve identiteit aan de

individuele identiteit van een lid worden ‘toegevoegd’. Deze implicatie is aantrekkelijk; vooral wanneer het individu erg kwetsbaar is en moeite heeft over de vele keuzes waarmee hij geconfronteerd wordt te beslissen. De verantwoordelijkheid voor die keuzes en het bijhorende gedrag wordt gespreid en gedeeld in een groep, omdat het van de collectieve identiteit afhangt hoe ze uitdraaien (Kinnvall, 2004: 742; Swidler, 2002: 54). Op de troostende functie die een groep kan vervullen zullen we in het volgende hoofdstuk terugkomen wanneer we over religie spreken. Toch zien we ook bij Rimskii (2010: 14), hoewel in meer verholde termen, dit element terugkomen. Hij stelt dat behoren tot een groep de nood van het individu aan zelfbehoud, bescherming, erkenning, ... beantwoordt.

Een ander kenmerk van de groep is de organisatie en regelgeving die nodig zijn om een groep te handhaven. Ook dit kenmerk verlicht de verantwoordelijkheid van het individu voor zijn keuzes. Voor sommige keuzes wordt namelijk een pasklare uitkomst aangeboden, die verband houdt met de organisatie en regels van een groep (Kinnvall, 2004: 759). Regels worden echter door de SE jongeren nergens genoemd. Allemaal duiden ze op de openheid die er in de gemeenschap heerst.

5. Religie, groep en identiteit

Het oorspronkelijke doel was met interviews aan te tonen dat religie niet dood is. Dat ze levend is en dat daar verschillende redenen voor zijn. In dit vijfde hoofdstuk zal ik dan ook de oude en nieuwe functies die aan religie worden toegeschreven aanhalen. Daarbij houden we het proces dat religie doormaakte van maatschappelijke oppermacht over verstotene naar nieuwe

relevantie voor het individu in het achterhoofd. Verder ga ik na wat de SE jongeren over deze functies te zeggen hebben. Eerst wijd ik nog een paragraaf aan het label “christen” en vooral hoe de jongeren dit label vermijden.

5.1 “Christen” zijn

We gaan er nu van uit dat de jongeren van de gemeenschap christelijk zijn omdat het om een katholieke lekenbeweging gaat. Nicolas geeft aan zichzelf niet als “christen” te bestempelen; in God geloven vindt hij naïef. Hij ziet zichzelf echter wel als gelovige, net als de andere participanten die zichzelf bovendien ook “christen” zouden noemen. Dat gaven ze aan mij toe, maar ze spraken ook van de angst voor stereotypering wanneer ze zich als “christen” ‘outten’ aan anderen.

Eva: “Ja (ik zou mezelf het label “christen” geven), maar toch vind ik dat moeilijk om te denken dat andere mensen dat label over mij zouden hebben; omdat dat toch nog altijd zo’n beetje – ja ik weet niet, zo – stereotiepen oproept zoals zo “seut” ofzo.”

Julia: “Ja ik zou toch niet echt heel snel zeggen dat ik in een katholieke gemeenschap zit, maar wel echt gewoon vrijwilligerswerk (...).”

Maarten: “Vroeger had ik wel schrik ervoor – alléja schrik – vond ik het moeilijk om te zeggen “ja ik ben christen” ... maar ... nu ook maar op een andere manier omdat als je zo zegt “ik ben christen” heb ik het gevoel dat mensen zo’n soort van verwachtingspatroon hebben.”

Ze duiden daar verder ook op de ambigue relatie tussen praktijk en geloof die in de gemeenschap verborgen zit. Christen of gelovig zijn is een erg

belangrijk aspect, zeggen ze. Maar niet-geloven of niet-christen-zijn sluit niemand uit. Maarten geeft daarbij het voorbeeld van een moslim die hij kent. Nicolas stelt zichzelf als voorbeeld.

5.2 Religie en identiteit

De functie die bij religie als eerste naar voren wordt geschoven is het schenken van verlossing (Kinnvall, 2004). Op het eerste zicht lijkt de zoektocht naar redding en troost door verlossing erg individueel. We zien echter dat een gemeenschap bij die religie een belangrijke rol speelt bij die redding en troost. Ze vormt immers de plaats waar men de spirituele verlossing kan vinden (Wilson, 1982: 27-30). Bovendien zorgen sociale relaties, die inherent zijn aan een gemeenschap, reeds voor een troostend effect (Pescosolido en Georgianna, 1989: 39; Wilson, 1982: 30). De relatie tussen religie en een gemeenschap is meestal zelfs geïstitutionaliseerd, in bijvoorbeeld een kerk, of de Sint Egidius gemeenschap. De krachten die troost en verlossing bieden worden in zo'n institutie gebundeld (Kinnvall, 2004: 759; Wilson, 1982: 35). Verlossing moest er vroeger vooral zijn om de onwetendheid en het onverklaarbare te verzachten. Wetenschap heeft deze functie in onze huidige maatschappij weten over te nemen. Er is echter een nieuwe nood aan troost gegroeid in de postmoderne maatschappij en hierin ligt een nieuwe kans voor religie; en we zien ook dat jongeren die grijpen. Het wegvallen van de grote verhalen maakt ruimte vrij. De keuzevrijheid die een individu zo in de schoot geworpen krijgt is echter beangstigend en de daarmee gepaard gaande verantwoordelijkheid is dat

nog meer (Kinnvall, 2004). Een gemeenschap kan een identiteit bieden en zo opnieuw de troost bieden die een vast verhaal meebrengt.

De participanten geven eigenlijk niet echt aan actief naar het religieuze aspect van de gemeenschap op zoek te zijn geweest. Ze zijn eerder op een toevallige manier bij de gemeenschap belandt en voornamelijk uit een wil om zich te engageren in de praktijken van de gemeenschap, vrijwilligerswerk zoals allen het benoemen. Ze zijn vaak via hun school of vrienden eerst bij het vrijwilligerswerk dat de gemeenschap doet aanbelandt. Later hebben ze ook kennismaat met het religieuze aspect. Ze zeggen wel een belangrijk deel 'van zichzelf' daarin te hebben gevonden. Zels Nicolas vond het noodzakelijk om het christelijke van de gemeenschap te leren kennen om op die manier te ontdekken dat hij het niet is.

Naast deze manifeste aanwezigheid van een groep bij religie is er nog een meer latente functie die religie vervult met betrekking tot de groep of gemeenschap. De religie brengt namelijk sociale cohesie op gang, volgens de beroemde theorie van Durkheim.

Durkheim's visie op religie stelt dat deze het ontstaan en bestaan is van een groep of gemeenschap (Pescosolido en Georgianna, 1989: 43); gebaseerd op sociale cohesie of integratie. We onderscheiden in de handhaving van een groep twee taken van religie. Ten eerste brengt religie een regulerend effect aan en ten tweede de daarmee samenhangende collectieve identiteit. Concreet wil dit zeggen dat rituele praktijken een groep binden en de sociale banden versterken (Coreno, 2010: 278; Weyns, 2008: 241). Daarnaast verstrekken zulke praktijken een geheel van normen en moraal. Beide effecten dragen bij tot het construeren van een identiteit (Bellah,

1959: 455). We werken beide hieronder dan ook kort verder uit. We beginnen met de religieuze groep. Deze weet een geheel van gedeelde en gekozen trauma's en gloriemomenten te construeren. Dit geheel is de consistente verhaallijn waardoor de identiteit van een individu kan worden ondersteund (Kinnvall, 2004: 746, 755). Verder voorziet de religie met zulk 'verhalengeheel' de internalisering van waarden. De godheid en de maatschappij worden één en geeft een bepaalde orde aan die moet worden gevolgd. Deze wisselwerking tussen waarden en sociale structuur wordt opnieuw omgezet naar collectieve representaties die bijdragen en steun verlenen aan een identiteit (Bellah, 1959: 756-759; Weyns, 2008: 241). Hoewel collectieve representaties in de termen van Durkheim niet aan de oppervlakte lijken te komen, kunnen we wel enkele overeenkomsten opmerken tussen zijn theorie en de interviews met de jongeren. Men moet meegaan in de idee van de groep om tot deze echt te worden toegelaten. Men moet de verhalen ervan kennen. Julia geeft dit het meest duidelijk aan met haar antwoord op de vraag wat je lid van de gemeenschap maakt: *“Ja, regelmatig deelnemen aan de activiteiten. En ook in echt het idee van Sant'Egidio zitten. En echt ook met de armen bezig zijn, en ook dat echt belangrijk vinden.”* Eva geeft ook duidelijk het belang van de internalisering van waarden aan: *“De gemeenschap heeft mij dingen bijgeleerd die ik altijd in mijn hoofd zal hebben en waar ik altijd wel aan zal denken. Dus ik denk niet dat ik dat verlies.”*

Verder sluit vooral Maarten aan bij het belang van rituelen. Hij spreekt over het gebed van die avond: *“Wanneer ik dat (lezing uit de Bijbel en duiding bij die lezing) hoor, dan voel ik me daar echt betrokken bij. Dan doet u dat beseffen van ... Dan voelt dat heel herkenbaar aan (...) Ik herken mij er*

heel hard in.” Nicolas daarentegen vindt die rituelen vaak hypocriet en gelooft er niet in. Ze zorgen volgens hem voor een vals gevoel van verbondenheid waarop men dan de vriendschap bouwt die naïef en te fragiel is.

Natuurlijk is enige terughoudendheid geboden wanneer we deze functies van religie opsommen en daarenboven Durkheim erbij sleuren. Deze functies en ideeën stammen immers uit een tijd die voorbij is. Een tijd waarin religie nog in grote mate deel was van het alledaagse leven van alle mensen in onze maatschappij. Onze maatschappij is gesecculariseerd en religie heeft daarbij vele functies -op maatschappelijk niveau- moeten afstaan aan andere instituties. Zowel Nicolas als Eva en Julia geven duidelijk aan dat ze alternatieven voor de gemeenschap zien zitten. Het vrijwilligerswerk is daarvan de belangrijkste peiler, maar de meisjes hechten ook belang aan het religieuze aspect van zo’n alternatief.

Eva: “Ik denk in eerste instantie dat ik daar niet zo bij stil zou staan, of dat ik het (christelijke) zo zou missen. Maar dat het na een tijd zo wel gemist zou worden en dat ik dan wel op zoek zou gaan.”

We zouden ook kunnen stellen dat de gemeenschap wel tracht aanwezig te zijn in het alledaagse leven, zowel in het leven van haar leden als dat van andere mensen in de maatschappij. Haar doel blijft dus nog altijd wel ergens aanleunen bij de algemene invloed op de maatschappij die religie of het christendom vroeger had.

We zijn ondertussen verder geëvolueerd. De instituties die religie en haar maatschappelijke rol, waarmee onder andere een identiteit werd

verstrekt, moesten vervangen zijn ondertussen ook vervaagd. Er zijn geen politieke ideologieën meer die ons bestaan kleuren, er is geen zekere economische positie meer waaraan men vast status kan ontlenuen (Swidler, 2002: 45-47), ... We zijn de grote verhalen kwijt. Onze tijd en maatschappij wordt gekenmerkt door het individuele (Rimskii, 2010). En dit fluïde aspect kan erg verwarrend zijn. Een competitieve, relevante religie en religieuze gemeenschap kan hierop een antwoord bieden door een ‘geheel leven’ aan te reiken. Hiermee bedoelen we dat er naast de sacrale aspecten ruimte moet zijn in de religieuze beleving voor seculiere activiteiten (Chaves en Gorski, 2010:197). We zien dat de gemeenschap dit kan bieden. En dat ook de leden een heel grote nadruk leggen op de praktijk. Allen schuiven ze vrijwilligerswerk als voornaamste reden naar voren om te behoren tot de gemeenschap. Dat was de initiële drijfveer - en bij Nicolas eigenlijk nog de enige, samen met de vrienden die hij in de gemeenschap heeft. Voor Maarten heeft het religieuze ondertussen de bovenhand gekregen. Ook Julia hecht daar veel belang aan. Eva stelt het heel mooi, hoewel de anderen (nog) niet tot dit inzicht gekomen zijn merk ik toch zeker bij de jongens ook dit idee op tussen de lijntjes.

Eva: “Het vrijwilligerswerk is in feite makkelijker, omdat ... dat is iets wat ge doet. Ge bent daar mee bezig. Terwijl het religieuze aspect is iets wat je voor een stuk ook alleen doet. Daarom is het gebed er ook: om samen te bidden. Maar dat is ook iets dat je thuis alleen moet verder zetten als dat echt iets voor u betekent.”

Het religieuze aspect is, als je er naar vraagt, wel erg belangrijk. Maar als ze er ‘gewoon’ over spreken identificeren de jongeren zich toch vooral met het vrijwilligerswerk dat ze doen. Misschien is dit ook uit ‘angst’ om het

label “christen” te gebruiken. Maarten, Julia en Eva erkennen de gemeenschap als belangrijk onderdeel van zichzelf en hun identiteit. Al bevindt hun relatie met de gemeenschap zich in een verschillende fase; respectievelijk nieuw, geïntegreerd en voorbij. Nicolas erkent de gemeenschap als een fundamenteel onderdeel van zijn bestaan, maar heeft moeite om het aan zijn identiteit vast te hangen juist om het religieuze aspect dat hem echt niet zint en doet vrezen voor een ‘schijnidentiteit’ ook bij de mensen die hij er ontmoet.

6. Conclusie

We wilden met dit onderzoek nagaan welke impact de Sint Egidius gemeenschap had op de identiteit en het identificatieproces van jongeren. Ik heb me daarbij vooral gericht op de rol die een groep heeft bij het opbouwen van een identiteit. We zien dat de groep een belangrijke rol speelt bij identiteitsconstructie, maar dat die niet noodzakelijk samenvloeit met een collectieve identiteit. Ik heb ook getracht aan te tonen dat religie relevant blijft. Een eerste indicatie daarvan zien we simpelweg in het bestaan van de gemeenschap. SE is een van die dingen die tegen de evoluties van de (post)moderne maatschappij in opstand komt. Ze geeft aan dat er nood is aan een nieuwe, tegenbeweging. Ook de jongeren hechten alle vier belang aan geloven, en voor de meesten houdt dit voor hen persoonlijk het christendom in. Dit geloven is ook (een deel) de inspiratie voor hun handelen. Religie is dus niet dood.

Ik heb me vooral op bovengenoemde ideeën gericht. Er zijn echter door de interviews te herbeluisteren en de combinatie met de lessen – en voornamelijk de gastlezingen – enkele andere thema’s komen boven

drijven. Ze onderzoeken lijkt me een relevante en interessante aanvulling – of zelfs losstaand onderzoek). De invloed die praktijk uitoefent op een identiteit vormt een eerste thema. Ook het verschil tussen labels en identificatie kan nog verder worden uitgewerkt. Daarbij sluit het onderscheid aan dat men moet maken bij identiteit voor zichzelf versus identiteit naar ‘buitenstaanders’ toe. We hebben ons in dit onderzoek ook erg gericht op de gemeenschap en alles wat daarmee samenhangt. Een derde aanvullende en interessant thema kan onderzoek zijn naar de contrasten tussen de identiteit aan de hand van de gemeenschap tegenover de identiteit aan de hand van andere zaken en groepen. We zouden ook onderzoek kunnen uitvoeren naar de verhouding tussen het “officiële” discours van de gemeenschap en de praktijk en het discours dat de jongeren hanteren.

Aangesproken door de ideeën van Iman Lechkar (gastcollege, 8/5/2012) kan ik een vijfde thema aanbrengen. De ontmoeting met de gemeenschap en het integreren van jongeren in de gemeenschap kunnen we vergelijken met een bekering. We hebben hierboven ook al aangegeven dat de jongeren zich in verschillende fasen bevinden in relatie tot de gemeenschap. De notie van bekering kan ons leiden naar het idee van een sekte – zoals mijn ouders het zagen toen ik me voor de gemeenschap engageerde. Hiermee moeten we echter oppassen omdat de participanten duiden op de afwezigheid van regels en de verscheidenheid aan mensen. Al moet ik uit eigen ervaring zeggen dat er zeker een grote druk bestaat om naar de gewoonten en gedachten van de gemeenschap te conformeren. We komen zo terug uit bij een opmerking die ik reeds in het eerste hoofdstuk maakte. De vragen en bij uitbreiding dit hele onderzoek is geïnspireerd door mijn eigen ervaringen

met de gemeenschap. Er zijn dan ook thema's waarvan ik dacht dat ze aanbod zouden komen – gebaseerd op mijn eigen ervaring – die niet door de andere jongeren werden aangehaald of naar voren geschoven. Zoals de druk die men ervaart of de offers die men voor de gemeenschap moet maken.

Bovendien heb ik me tot slechts 4 participanten van de SE gemeenschap beperkt. Meer vragen en meer interviews zouden een interessante aanvulling kunnen geven. En een nieuw interview vertrekkende vanuit deze analyse zou het onderwerp ook meer kunnen uitdiepen. Dit werk beslaat dus slechts een deel van de mogelijkheden die het overkoepelende onderwerp allemaal biedt.

Bibliografie

Bellah, R.N

1959 Durkheim and History. *American Sociological Review* 24(4): 447-461.

Chaves?M en Gorski, P.S.

2010 Religious, Pluralism and Religious Participation. *In Secularization (Vol. III): American Exceptionalism*. B.S. Turner, eds. Pp 179-202. Los Angeles: Sage.

Coreno, T.

2010 Fundamentalism as a Class Culture. *In Secularization (Vol. III): American Exceptionalism*. B.S. Turner, eds. Pp 273-298. Los Angeles: Sage.

Kinnvall, C.

2004 Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security. *Political Psychology* 25(5): 741-767.

Pescosolido, B.A. en Georgianna, S.

1989 Durkheim, Suicide and Religion: Toward a Network Theory of Suicide. *American Sociological Review* 54(1): 33-48.

Raboteau, A.J.

2002 In Search of Common Ground: Howard Thurman and Religious Community. *In* Meaning and Modernity: Religion, Polity, and Self. M. Madsen et al., eds. Pp 150-162. California: University Press.

Rimskii, V.

2010 The Influence of the Internet on Active Social Involvement and the Formation and Development of Identities. *Russian Education and Society* 52(8): 11-33

Sökefeld, M.

1999 Debating Self, Identity and Culture in Anthropology. *Current Anthropology* 40(4): 417-448

Swidler, A.

2002 Saving the Self: Endowment vs. Depletion in American Institutions. *In* Meaning and Modernity: Religion, Polity, and Self. M. Madsen et al., eds. Pp 41-55. California: University Press.

Weyns, W.

2004/2008 Inleiding tot de sociologie. Leuven: Acco.

Wilson, B.

1982 Religion in sociological perspective. New York: Oxford University Press.

Website Gemeenschap van Sant'Egidio

- België <http://www.santegidio.be/main.php?gLng=NL>
- Internationaal <http://www.santegidio.org/>

Bijlage: interview

1) Uitleg over onderzoek

Ik doe dit onderzoek in het kader van een individuele paper voor het vak De antropologische studie van de hedendaagse cultuurcontacten (prof. Jan

Zienkowski). In dit vak hebben we het vooral over identiteit en identificatieprocessen. En de rol die de anderen daar mogelijk in spelen. Mijn paper gaat over de rol van religie, en “de SE gemeenschap” bij het identificeren van jongeren. Wat volgt is een gesprek dat aan de gang wordt gehouden door een vragenlijst. Die peilt naar hoe je u zelf ziet, welke identiteiten je u zelf toedicht enzoverder. Soms lijken de vragen wat op elkaar, maar dat is omdat dit nog maar mijn tweede ervaring met interviewen is. Je mag altijd een vraag passen of even nadenken of verduidelijking vragen - je vertelt zoveel als jij wil (en hopelijk is dat wat :p). Ook in de uitwerking, de paper, kunnen jullie redelijk anoniem blijven als jullie dat willen (naamsverandering, geen verdere achtergrond meegeven, ... - geef maar aan hoe jullie het willen).
Heb je nu al vragen?

2) *Algemeen*

Stel je zelf eerst even voor... Wie ben je, wat doe je, ... (wat moeten de mensen van jou weten)

Welke “identiteiten”/labels zou je bij jezelf plaatsen? (Zie je jezelf als één geheel of als een fragmentarisch en complex wezen?)

In welke volgorde zou je deze zetten (primair-secundair)? (als er al een volgorde is)

Is “christen” een label dat je aan jezelf zou geven?

Zijn anderen belangrijk voor je ID? (of bepaal je die zelf?)

Welke ID zou je aan je ouders toeschrijven? (Op welke vlakken verschillen ze fundamenteel van jouw identificatie)

Is het christelijke van thuis uit meegegeven of heb je het via een eigen weg gevonden, zo ja welke?

3) *Religie + De Sint Egidius gemeenschap*

Hoe ben je bij de gemeenschap terecht gekomen? (Zijn je ouders lid van de gemeenschap?)

Hoe stond je tegenover christendom of christelijkheid voor je bij de gemeenschap kwam? (Heeft de gemeenschap je naar een christelijke kijk geleid, of ben je in een christelijke zoektocht tot bij de gemeenschap gekomen – Heb je je communie gedaan, op een katholieke school gezeten)

Wat betekenen, voor jou, de samenkomsten (rituelen) van de SEgemeenschap? (Hebben ze een rituele waarde; zijn ze ID bevestigend; vormen ze een evengoede ontspanning als andere “hang-out”momenten?)

Wat is het belang van de groep voor je geloof? Is dit fundamenteel?

4) *De Gemeenschap, een groep*

Zou je jezelf “volwaardig” lid noemen van de SEgemeenschap? Waarom wel/niet? (Wat zijn die punten die je brengen tot (niet-)lidmaatschap?)

Zie je jezelf als lid van de groep? Of als individu binnen de groep? Verklaar? (h-erken je je ID als collectief of individueel?)

Welke zijn de andere, gelijkaardige groepen waartoe je behoort? (Gelijk= met gelijkaardige impact – niet noodzakelijk christelijk)

Is de gemeenschap essentieel voor het invullen van een bepaald deel van je identiteit? Zoja, welk onderdeel? (of is het deel in het geheel?)

Welke andere groepen of plekken kan je je voorstellen waar je dat deel van je identiteit zou kunnen vinden? (opgelet: deze vraagstelling is er complex)

Hoe ver zou je gaan voor de SEgemeenschap? (wat ben je bereid op te offeren?)

Hoe ver zou je gaan voor de mensen van de SEgemeenschap?

Hoe ver ben je al gegaan voor de SEgemeenschap?

Hoe ver ben je al gegaan voor de mensen van de SEgemeenschap?

(Duwt de gemeenschap je verder dan je zou willen of had gedacht? Is de gemeenschap belangrijk of zijn het de individuele personen waaraan je belang hecht?)

Welke SE-mensen zie je buiten SE-activiteiten?

Wat doen jullie dan? (Zijn ze van een andere categorie of houden ze verband met SE?)

Wat zijn, volgens jou, de belangrijkste kenmerken van je SE-ID?

Wat zijn, volgens jou, de belangrijkste persoonlijkheidskenmerken die de SEgemeenschap naar voren schuift?

Wie vertel je dat je lid bent van de SEgemeenschap? En waarom? (Ben je open over je lid-zijn of hou je het meer voor jezelf?)

Stel je je soms op naar de verwachtingen van anderen. Bijvoorbeeld wanneer ze weten dat je een christelijke achtergrond hebt.

Zijn er dingen die je nog kwijt wilt omtrent het onderwerp?

Heb je verder nog vragen of opmerkingen?

5) *Extra*

Vrienden en de gemeenschap?

Zijn er voorwaarden aan de gemeenschap verbonden (toetreden, lid zijn, ...)?

Hoe lang ken/ben je al bij de gemeenschap?

Wat zijn de voornaamste verschillen voor- en na 'toetreden' (ontmoeting met de gemeenschap) tot de gemeenschap? (Effect van de gemeenschap)

Wat doe je in de gemeenschap?